

„КЪЩАТА С МАЙМУНКАТА“ В СВОЯТА СТО И ПЕТДЕСЕТ ГОДИШНА ИСТОРИЯ

ТЕОФИЛ ТЕОФИЛОВ

В низата сключенозастроени жилищни сгради, запазени от епохата на Възраждането по северния фронт на улица „Георги Сава Раковски“ във Велико Търново, най-отличима и яркозабележима е триетажната, еркернонаддадена постройка, наречена от търновци „Къщата с маймунката“. Тя заедно с раздвиженото многопланово обемно-пластично звучене на хана „Хаджи Николи“ - в източна посока по същия фронт - се отбелязват като значителни постижения в светското архитектурно творчество на майстор Никола Фичев.¹

Проучването, проведено от мен по време на реставрацията на къщата през 1974-1976 година, изясни отделни важни моменти от историята ѝ. Вътрешното устройство на сградата издаваше присъствието на два различни организма - единият по-стар, непретенциозен, органически свързан с основния дюкянски етаж, и - вторият - привнесен, помпозен и представителен, но умело вкомпириран към предшествашия. Така бяха разкрити два последователни периода на строителство, извършени от различни строители и при различни собственици на имота.

Първият период издава сравнително скромна двуетажна постройка, близка като архитектурно решение със съседните, между които е затворена (Обр.1). Всяка от тях представлява плътнозастроен самостоятелен парцел, отвоюван от стръмния скат между две улици. По тази причина долните етажи не са пригодни за живеене, но съобщаването им с оживената по-главна улица (днешната „Г. С. Раковски“), оформила се като търговско-занаятчийска и извеждаща на Самоводската чаршия, е предопределило тяхното предназначение за подобни цели. Жилищни са горните етажи, отдръпнати навътре към фронта на горната улица, където намират самостоятелен вход. Разпределенията им са ограничени и скромни, какъвто е и случаят с „Къщата с маймунката“. В ранния си период тя притежава непроменената и до днес двуделна каменнозидана сводеста мааза с предно-магазинско, и задно-двуетажно складово пространство. Между тях е осъществена вертикална връзка с дървена многораменна стълба, която извежда до жилището (Обр.2, 3 и 4). В общия по-късен организъм тази постройка има своя автономна физиономия, отличима и днес. Някогашната външна фасада на жилищния етаж изглежда странно в интериора на вътрешните коридори след преустройството със запазените метални капаци

по прозорци и врати. Жилището е скромно, състояло се е от две стаи и коридор, на юг отворен и оформен като чардак. В дъното на задната част на свода на склада на маазата, към север, на полуниво е била поставена тоалетна.

Този период от живота на сградата задължително е свързан с поставения над входа на маазата надпис и вградената под него каменна конзола-статуетка на седнало човече с плешива глава и положени върху коленете ръце (Обр.5). Надписът съобщава владетеля на сградата - „Г. Г. Николая Коюва“ и датата на построяването ѝ по негово повеление - „23 септември 1849 г.“. Самата сграда е наречена „вещепродавница“, сиреч дрогерия, бакалия. Имам сигурни сведения, че в друго време сградата е била притежание на видния търновчанин Стоянчо Хаджи Пенчович Ахтар и магазинската част се е ползвала за ахтарджийница (спициерия = аптека). Вероятно и с промяната на собственика е било извършено и сериозното преустройство, което е оформило днешния облик на постройката, преустройство което действително можем да отдадем на ума и талантливите ръце на майстор Колю Фичето.

Върху каменните сводове на маазата и склада виждаме надстроени в два еркерно изнесени етажа две просторни стаи към главната улица, вътрешно свързани в полунива с организма на старото жилище. При тесния - шест метра, фронт на сградата това решение е гениално. Изобретателността на майстора довежда до внасяне на допълнително естествено осветление във вътрешността на комуникационните пространства чрез изнасянето на латерна - луминарий над покривните линии (Обр.6 и 7). Поради ключеното застрояване сградата има две лица. Главната южна фасада е пластично моделирана с еркерни излизания във всеки етаж и фронтално разчленяване на три полета с изнасяне напред на централното поле. В оста на полетата са поставени прозорците. Този оригинален подход предполага зад фасадата симетрично организирани пространства с далече по-голям обемен обхват, може би затова сградата излъчва тържественост, представителност, но и топлина и човешка жизнерадост с многото си отвори и с тухлената облицовка. Не мога да не отбележа, че симетричното решение е провокирано от навлязлата вече мода в българската архитектура след 1835 година за осово композиране на сградите в отговор на симетричното разполагане на вътрешните пространства. Този нов естетически похват явно е бил по вкуса на новия собственик на постройката и той ще е поръчал преустройството на именития майстор, което трябва да е било осъществено около 1855-57 година. (Годината на смъртта на Стоянчо Ахтар е 1860.) (Обр.8)

Освен с пластическото си членение фасадата се отличава и с белите холкелни корнизи под еркерите. Забележимо явление е облицовката от тухлени пластини с бяла, релефна варова фугировка, изрядно изпълнена. Този маниер за обличане с керамика на фасади на сгради е значително разпространен в Търново и околните селища. Пример за това е Преображенският манастир. Редица сгради в Горна Оряховица доскоро носеха тази дреха. Отделни частични проявления срещаме в с. Ресен - Класното (Шареното) училище, няколко сгради в

Търговище и пр. Най-общо този похват се възприема за изобретение на Никола Фичев.² За негово творчество се посочва и една къща на ул. „Христо Даскалов“ № 6 в Търново с тухлена облицовка и вълнообразен еркер.

Най-слабо преустройството е засегнало онаследената северна фасада. Там е поставен холкелен корниз под стрехата и така тази лека преправка внася ново звучене, отличаващо сградата от околните, но подчертаващо принадлежността ѝ към постигнатата образност от юг.

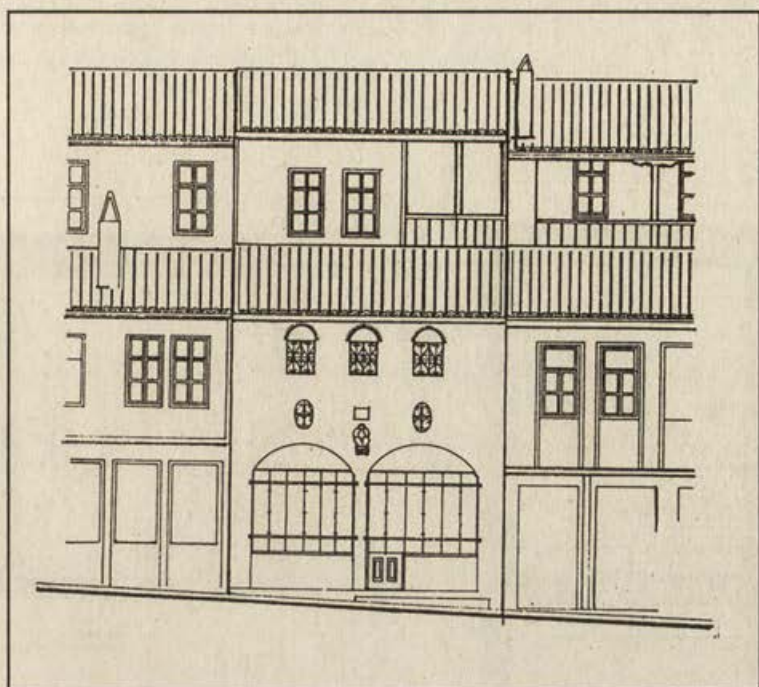
Основно съмнение да възприема скулптурната фигурка на човече-маймунка за дело на майстор Никола Фичев е примитивната пластична изразност при сравнение с останалите пластични творби на майстора - каменните драперии по фасадите на църквата „Св. Спас“ в Търново, или фигурите от устоите на моста в Бяла. „Маймунката“ заедно с надписа са били притежание на заварената архитектура на вещепродавницата на Никола Коюв и са оставени за спомен. Това личи и от начина на оформление на холкела на това място - той е изрязан нарочно. Подобна фигурка е запазена в музея в Севлиево от съборената мааза на Никола Конов, строена през 1865 г. и също приписвана за дело на Никола Фичев (Обр.9). Действително в сградата се чувства строителен замах, отговарящ на творческите възможности на майстора, но фигурката не е негова. Ще е правена от някой строителен работник. Тези фигурки са били по-скоро сигнатурни елементи, издаващи съдържанието на търговската част от сградата - маазата - вещепродавница - ясни и точни за неграмотните човечеци, отколкото украсни елементи и съставки на фасадите. Разбира се, не се изключва и умелото им съчетание с архитектурния декор, какъвто е случаят с маазата на братя Минови в Сливен.

Реставрацията на паметника имаше за цел да подмени износените конструктивни елементи, да обнови фасадните оформления с отстраняване на ерозирали части по облицовки, еркери и корнизи. Плановата схема беше изчистена от късни добавки и състоянието ѝ беше възврънато към датата на колюфичевата направа. С малки подобрения интериорът на сградата беше адаптиран за клуб на Съюза на научните работници във Велико Търново и това определи новите жизнени функции на паметника до настоящия момент.

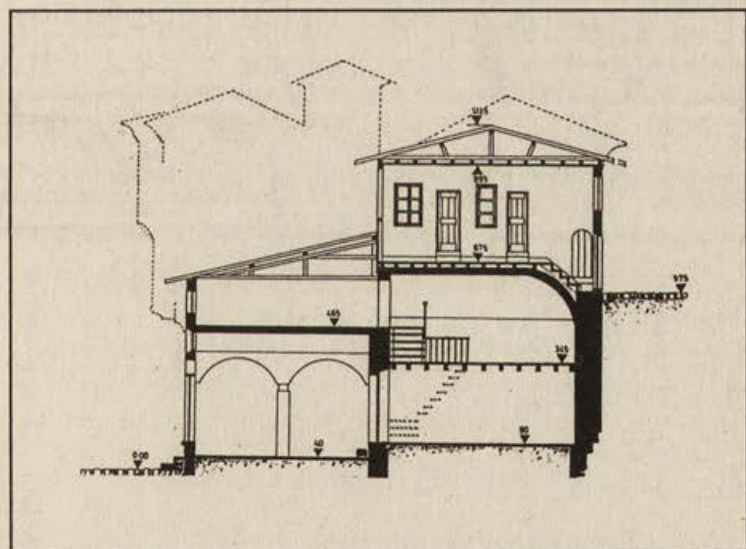
Б Е Л Е Ж К И

¹ Мавродинов, Н. Никола Фичев и българското Възраждане. В: Майстор Никола Фичев. С. 1953 г.

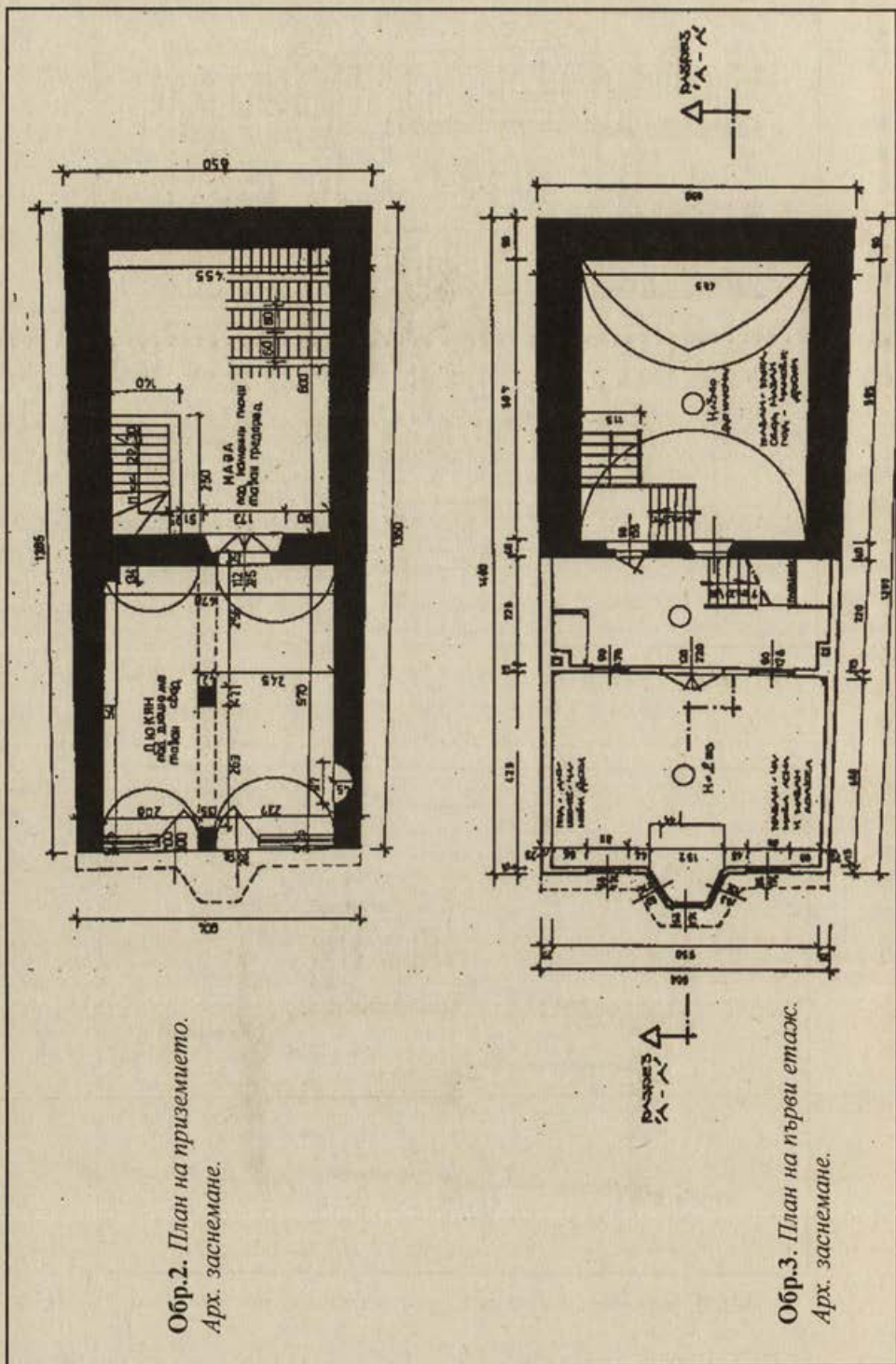
² Пак там. Мавродинов възприема тухлената облицовка изцяло за похват на Н. Фичев.

Обр.1. Хипотетична възстановка на южната фасада.

Обр.4. Вертикален разрез - хипотетична възстановка.

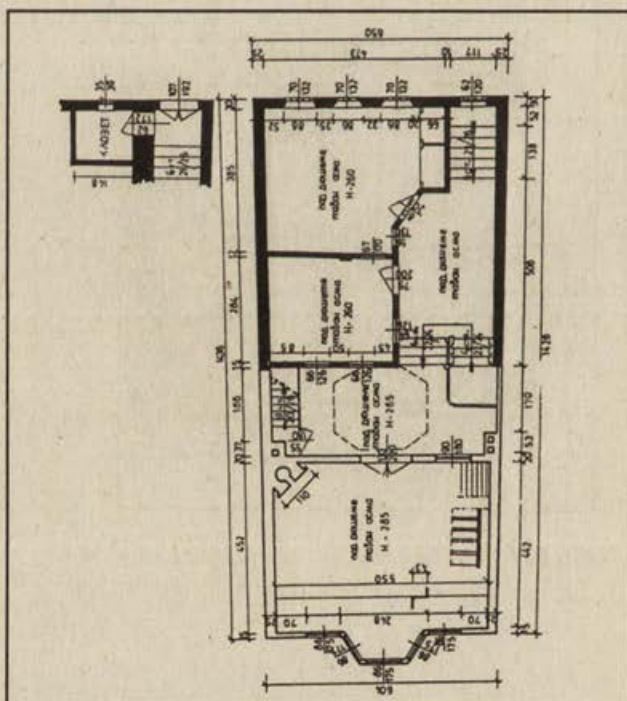

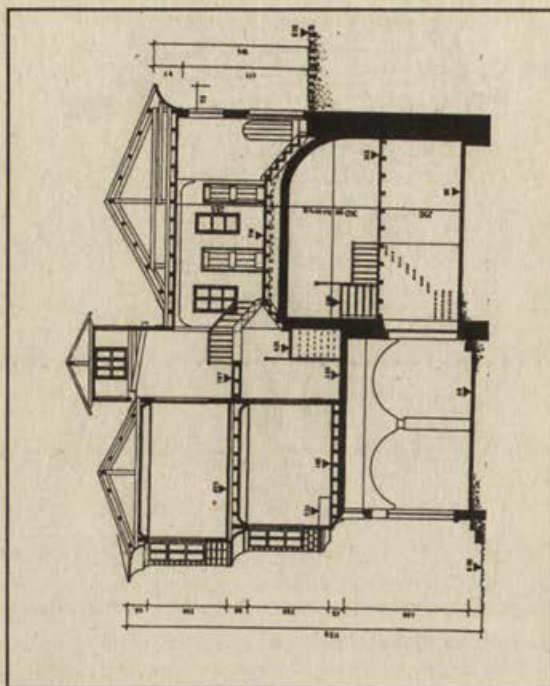
Обр.5. Плочата и „маймунката“ от маазата на Никола Коюв - Велико Търново.

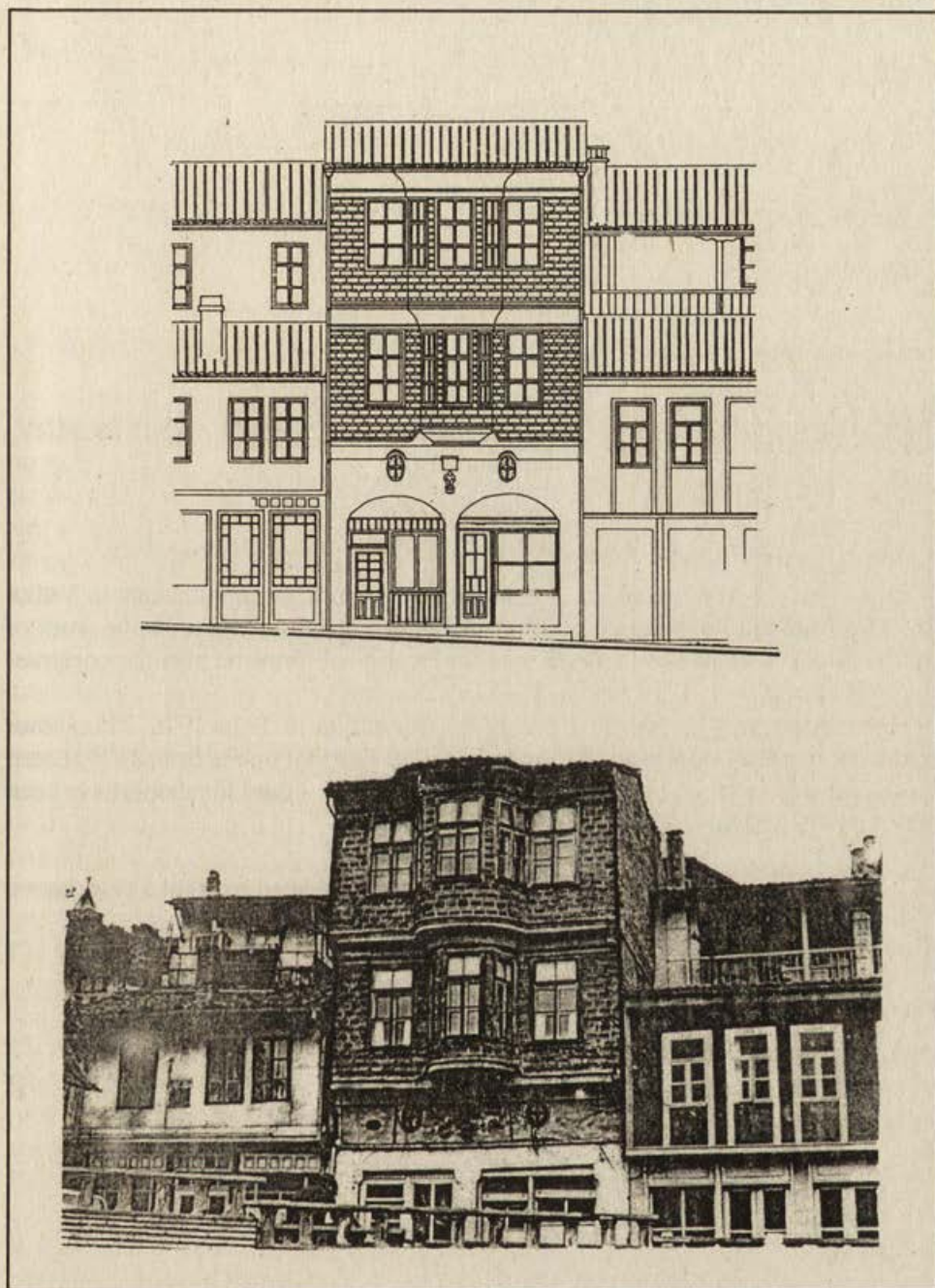
Обр.9. Къща на ул. „Христо Даскалов“ № 6 - Велико Търново, южна фасада (фотос).

Обр. 6. План на втория етаж.
Арх. заснемане.

Обр. 7. Вертикален разрез.
Арх. заснемане.

Обр.8. Южна фасада - арх. заснемане (чертеж и фотос).

THE HOUSE WITH THE LITTLE MONKEY - IN ITS 150TH ANNIVERSARY
(Summary)

Teofil Teofilov

The House with Little Monkey is among the significant monuments in Veliko Turnovo from the Revival period. Built in 1849. It is considered to be the work of Master Nikola Fichev. It is distinguished for its original form and peculiar constructive conception.

The house was investigated during its restoration in 1974-1976. The author found out that the house was built on two stages. The first one is from 1849. Later, most probably in 1855, over the ground floor which was used for shops, have been added two new floors to the south side of the house.

Translated by Yanka Serafimova